

Република Србија
РАТЕЛ
Регулаторна агенција за
електронске комуникације
и поштанске услуге

**ИЗВЕШТАЈ О АНАЛИЗИ ВЕЛЕПРОДАЈНОГ ТРЖИШТА
ОРИГИНАЦИЈЕ ПОЗИВА
У ЈАВНОЈ ТЕЛЕФОНСКОЈ МРЕЖИ НА ФИКСНОЈ
ЛОКАЦИЈИ**

(ТРЖИШТЕ 2)

Београд, јул 2015. године

САДРЖАЈ

1	КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ ТРЖИШТА.....	5
2	УВОД.....	7
2.1.	Регулаторни оквир у Европској унији.....	7
2.2.	Правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији	11
2.3.	Преглед досадашњих активности.....	13
3	ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	14
3.1.	Карактеристике релевантног тржишта.....	15
3.1.1.	Оператори јавне фиксне телекомуникационе мреже.....	15
3.1.2.	Међуповезивање (интерконекција) јавних фиксних телекомуникационих мрежа	17
3.1.3.	Тржиште услуге позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији	17
3.2.	Супституција на страни тражње – малопродајни ниво	19
3.2.1.	Оригинација из мобилних мрежа као замена за оригинацију из фиксних мрежа...	19
3.2.2.	Позиви путем Интернета (VoIP) као замена за позиве започете из фиксне мреже.	20
3.2.3.	Позиви путем избора и предизбора оператора (CS/CPS)	20
3.3.	Супституција на страни тражње - veleprodajни ниво.....	21
3.3.1.	Изградња сопствене мреже до крајњег корисника.....	21
3.3.2.	Услуга рашчлањеног приступа локалној петљи.....	21
3.3.3.	Услуга изнајмљивања линија	22
3.3.4.	Услуге за сопствене потребе (self supply)	22
3.4.	Супституција на страни понуде.....	23
3.5.	Потенцијална конкуренција.....	24
3.6.	Географска димензија релевантног тржишта	24
3.7.	Закључак о релевантном тржишту	25
4	АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	26
4.1.	Критеријуми за утврђивање појединачне значајне тржишне снаге.....	26
4.1.1.	Величина оператора и конкурената и тржишно учешће	27
4.1.2.	Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира.....	28
4.1.3.	Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца.....	29
4.1.4.	Економија обима.....	30
4.1.5.	Економија опсега.....	30
4.1.6.	Степен вертикалне интеграције	31
4.2.	Закључак о процени постојања оператора са значајном тржишном снагом.....	31
5	ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ	33
5.1.	Механизми вертикалног преношења тржишне снаге	34
5.1.1.	Одбијање договора/ускраћивање приступа.....	34
5.1.2.	Тактике одуговлачења.....	35
5.1.3.	Дискриминација квалитетом услуга	35

5.1.4	Дискриминација на основу цена	36
5.1.5	Неоправдани захтеви.....	37
5.2.	Механизми хоризонталног преношења тржишне снаге	37
5.3.	Значајна тржишна снага на појединачном тржишту	38
5.4.	Завршавање (терминација) позива.....	38
6	ОБАВЕЗЕ ЗА ОПЕРАТОРА СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ.....	39
6.1.	Објављивање одређених података	39
6.2.	Недискриминаторно поступање.....	41
6.3.	Рачуноводствено раздвајање.....	43
6.4.	Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава	43
6.5.	Контрола цена и примена трошковног рачуноводства	45
7	ЗАКЉУЧАК.....	47

ДЕФИНИЦИЈЕ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА

У анализи су коришћени појмови који имају следеће значење:

Избор оператора је услуга која кориснику омогућава остваривање одређених врста веза у оквиру јавно доступних телефонских услуга, избором оператора који посредује у остваривању тих веза, при чему избор оператора може бити унапред програмиран или остварив бирањем префикса за избор оператора, односно применом другог одговарајућег техничког поступка.

Предизбор оператора је услуга која кориснику омогућава остваривање одређених врста веза у оквиру јавно доступних телефонских услуга, посредством унапред изабраног оператора који посредује у остваривању тих веза, без бирања префикса за избор оператора, односно применом другог одговарајућег техничког поступка.

Претходна регулација односи се на одређивање посебних услова под којима оператори са значајном тржишном снагом обављају делатност електронских комуникација ради обезбеђивања развоја конкуренције на тржишту.

Изабрани оператор је оператор којег корисник приступног оператора изабере, на основу бирања предброја (префикса за избор оператора), за посредовање при остваривању телефонског позива.

Предизабрани оператор је оператор којег је корисник приступног оператора унапред изабрао (закључио са њим уговор) за посредовање при остваривању одређене врсте телефонских позива, без бирања префикса за избор оператора.

Позив је веза, успостављена путем јавно доступне електронске комуникационе услуге, која омогућава двосмерну гласовну комуникацију.

Међуповезивање (интерконекција) је посебна врста приступа оствареног између оператора јавних комуникационих мрежа којим се успоставља физичко и логичко повезивање јавних комуникационих мрежа једног или више различитих оператора како би се корисницима услуга једног оператора омогућила међусобна комуникација или комуникација са корисницима услуга других оператора, односно приступ услугама које пружају други оператори или трећа лица која имају приступ мрежи.

Оригинација (започињање) позива представља услугу преноса позива од крајњег корисника до тачке међуповезивања (интерконекције) у којој позив преузима оператор корисник услуге оригинације позива и тај позив прослеђује до одредишта.

Оператор корисник велепродајне услуге је оператор који користи велепродајне услуге оригинације позива како би корисницима пружао јавно доступне услуге успостављања (остваривања) телефонског позива.

1 КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ ТРЖИШТА

У складу са одредбама члана 59. Закона о електронским комуникацијама („Службени гласник РС, бр. 44/10, 60/13-УС и 62/14, у даљем тексту: Закон), Препоруком Европске комисије 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији, и Одлуком о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС“, број 59/11), предмет анализе је veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

Период на који се анализа veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији (у даљем тексту: анализа) односи, обухвата податке добијене од оператора за 2012, 2013. и 2014. годину.

У уводном делу анализе дат је преглед регулативе Европске уније у области електронских комуникација са нагласком на развоју ефикасне конкуренције и спречавању монополског понашања оператора који има значајну тржишну снагу. На преглед регулативе Европске уније надовезује се правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији, као и преглед досадашњих активности Регулаторне агенције за електронске комуникације и поштанске услуге (у даљем тексту: Агенција) посебно у односу на тржиште које је предмет ове анализе.

Приликом дефинисања релевантног тржишта пошло се од Смерница за анализу тржишта и процену значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира за електронске комуникације (*Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services* 2002/C 165/03, у даљем тексту: Смернице Европске комисије), на основу којих је за одређивање карактеристика релевантног тржишта разматрана супституција на страни тражње на малопродајном и veleпродајном нивоу, као и супституција на страни понуде и потенцијална конкуренција. Након тога је утврђена географска димензија релевантног тржишта. Агенција је одредила да veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији обухвата услуге оригинације позива према бројевима из исте мреже и према бројевима који припадају другим мрежама у земљи и иностранству, као и да се ово тржиште односи на читаву територију Републике Србије

Агенција је одредила да је географска димензија veleпродајног тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији територија Републике Србије.

Приликом анализе релевантног тржишта разматрани су критеријуми за оцену појединачне тржишне снаге. Агенција је приликом процене појединачне значајне тржишне снаге узела у обзир следеће критеријуме који су дефинисани у одредбама члана 61. Закона:

- величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
- контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати;
- недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
- економија обима;
- економија опсега;
- степен вертикалне интеграције.

Анализом је утврђено да је учешће Предузећа за телекомуникације „Телеком Србија“ а.д. (у даљем тексту: „Телеком Србија“ а.д.), на veleпродајном тржишту оригинације позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији, у посматраном периоду, било доминантно, што му даје могућност да спречава развој конкуренције и независно се понаша у односу на конкуренцију и крајње кориснике. Поред значајног тржишног учешћа, „Телеком Србија“ а.д. своју значајну тржишну снагу остварује и преко контроле над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати, затим услед недостатака или ниског нивоа преговарачке моћи купаца, као и захваљујући економији обима, економији опсега и вертикалној интеграцији.

На основу анализе појединачне значајне тржишне снаге, Агенција је закључила да „Телеком Србија“ а.д. има значајну тржишну снагу на veleпродајном тржишту оригинације позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији.

Агенција је у посебном поглављу разматрала препреке за развој тржишне конкуренције, како би на најбољи начин могла да утврди регулаторне обавезе, у складу са Законом, које ће најефикасније уклонити уочене и могуће препреке за ефикасну конкуренцију и на тај начин заштитити интересе крајњих корисника. Агенција је разматрала препреке за развој тржишне конкуренције које би, у одсуству претходне регулације, могле да се појаве на посматраном тржишту.

На основу анализе критеријума за оцену значајне тржишне снаге, као и на основу могућих препрека за развој тржишне конкуренције, Агенција закључује да би се „Телеком Србија“ а.д. могле одредити следеће регулаторне обавезе, у складу са одредбама члана 63. Закона:

1. објављивања одређених података - стандардна понуда за међуповезивање и приступ;
2. недискриминаторног поступања;
3. рачуноводственог раздвајања;
4. омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контроле цена и примене трошковног рачуноводства.

2 УВОД

На основу надлежности Агенције које проистичу из Закона спроводи се анализа veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

У складу са одредбама члана 59. Закона, Агенција одређује релевантна тржишта уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији. У складу са Препоруком Европске комисије 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији, предмет ове анализе је veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

2.1. Регулаторни оквир у Европској унији

На нивоу Европске уније област електронских комуникација је регулисана већим бројем директива, одлука, смерница и препорука које доносе Савет Европске уније, Европски парламент и Европска комисија. Прве директиве као пакети свеобухватних законодавних мера у области телекомуникација су усвојене још током 90-их година прошлог века са циљем либерализације свих телекомуникационих мрежа и услуга и укидања монопола до 1998. године, затим хармонизације прописа на нивоу Европске уније и примене правила о конкуренцији. С тим у вези, Европска комисија је 1998. године усвојила пакет законодавних мера тзв. регулаторни оквир из 1998. године чији је фокус био стварање објективних, транспарентних и недискриминаторних услова за све учеснике на тржишту телекомуникација. Регулаторни оквир из 1998. године препознаје четири тржишта телекомуникација подложна регулацији и то:

- тржиште фиксне телефоније (укључујући и инфраструктуру),
- тржиште мобилне телефоније,
- тржиште изнајмљених линија,
- тржиште интерконеције.

Независна регулаторна тела су била у обавези да периодично спроводе анализе ова четири тржишта са циљем да се утврди да ли постоје оператори са значајном тржишном снагом. При томе основни критеријум за утврђивање значајне тржишне снаге је тржишно учешће, дефинисано на нивоу од 25% уз могућност одступања од овог прага узимајући у обзир и додатне критеријуме као што су могућност да се утиче на тржиште, укупан промет у односу на величину тржишта, контролу инфраструктуре за приступ, приступ финансијским ресурсима итд.

Убрзан развој нових технологија и конвергенција телекомуникационог, медијског и сектора информационих технологија условили су потребу за новим јединственим и технолошки неутралним регулаторним оквиром за све мреже и услуге из области електронских комуникација. Нови регулаторни оквир је усвојен 2002. године, а

примењује се од јула 2003. године. Најважније директиве које чине регулаторни оквир из 2002. године су:

1. Директива 2002/21/ЕС Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (*Framework Directive*);
2. Директива 2002/20/ЕС Европског парламента и Савета о издавању одобрења за мреже и услуге (*Authorization Directive*);
3. Директива 2002/19/ЕС Европског парламента и Савета о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и инфраструктуре (*Access Directive*);
4. Директива 2002/22/ЕС Европског парламента и Савета о универзалном сервису и правима корисника која се односе на електронске комуникационе мреже и услуге (*Universal Service Directive*);
5. Директива 2002/58/ЕС Европског парламента и Савета о обради личних података и заштити приватности у сектору електронских комуникација (*Directive on Privacy and Electronic Communications*).

Важан елемент овог регулаторног оквира представљају анализе тржишта и идентификовање оператора са значајном тржишном снагом (у даљем тексту: оператор са ЗТС). У јулу 2002. године Европска комисија је објавила Смернице (2002/С 165/03) везане за анализу тржишта и процену значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира за електронске комуникације у којима су наведени основни принципи за анализу тржишта којих национална регулаторна тела треба да се придржавају. За разлику од претходног регулаторног оквира, одлука о проглашењу оператора са ЗТС се доноси не само на основу тржишног учешћа већ и низа других критеријума којима се оцењује појединачна и/или заједничка значајна тржишна снага и који укључују: укупну величину друштва, контролу инфраструктуре која се не може лако дуплицирати, технолошке предности, недостатак преговарачке моћи купаца, лак и повлашћен приступ тржишту капитала и изворима финансирања, диверсификација производа и услуга, економија обима, економија ширине, вертикална интеграција, развијеност дистрибуције и мреже продаје, недостатак тржишног такмичења, баријере у експанзији.

Према Смерницама, поступак анализе тржишта се спроводи у четири корака:

1. дефинисање релевантних тржишта,
2. анализу идентификованих тржишта,
3. идентификовање оператора са ЗТС,
4. увођење мера и обавеза за спречавање монополског понашања.

На основу члана 15. став 1. Директиве 2002/21/ЕС о заједничком регулаторном оквиру, Европска комисија је у фебруару 2003. године усвојила Препоруку 2003/311/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна

претходној (*ex ante*) регулацији. У Препоруци је идентификовано укупно осамнаест релевантних тржишта од којих је седам малопродајних и једанаест veleпродајних тржишта.

У децембру 2007. године Европска комисија је донела нову Препоруку 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији. Овом Препоруком је број релевантних тржишта смањен са осамнаест на седам, од којих су шест veleпродајна тржишта, а само једно је малопродајно тржиште. Реч је о следећим тржиштима:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне и нерезиденцијалне кориснике;
2. veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. veleпродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
4. veleпродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији;
5. veleпродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. veleпродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
7. veleпродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи.

Уважавајући специфичности различитих земаља по питању степена развијености и либерализације тржишта електронских комуникација, регулаторним телима је остављена могућност да идентификују и додатна релевантна тржишта унутар дефинисаног географског подручја која ће бити предмет анализе. Одлука о томе која додатна тржишта треба да буду предмет анализе се доноси искључиво на бази теста три критеријума којим се истовремено утврђује:

1. да ли постоје високе и трајне баријере за улазак на тржиште;
2. да ли је могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације;
3. да ли се утврђени недостаци могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

Уколико се утврди да постоје трајне баријере за улазак на тржиште на коме није могуће обезбедити развој конкуренције без регулаторних мера, и на коме се утврђени недостаци не могу отклонити применом прописа из области заштите конкуренције, онда је то тржиште предмет претходне регулације.

Такође, према важећој Препоруци Европске комисије регулаторна тела имају обавезу да сарађују са националним телом за заштиту конкуренције и да периодично извештавају о резултатима анализа.

На иницијативу Европске комисије, Европски парламент и Савет министара Европске уније су у децембру 2009. године донели нови регулаторни оквир у области електронских комуникација који се састоји из две директиве и једног правилника:

1. Правилник број 1211/2009 Европског парламента и Савета о успостављању Тела европских регулатора за електронске комуникације (BEREC);
2. Директива 2009/136/ЕС Европског парламента и Савета којом се мењају: Директива 2002/22/ЕС о универзалном сервису, Директива 2002/58/ЕС о коришћењу података о личности, Правилника број 2006/2004 о сарадњи националних органа надлежних за примену прописа о заштити права потрошача;
3. Директива 2009/140/ ЕС Европског парламента и Савета којом се врше измене: Директиве 2002/21/ ЕС о заједничком оквиру, Директиве 2002/19/ ЕС о приступу и међусобном повезивању, Директиве 2002/20/ ЕС о издавању одобрења за мреже и услуге.

Од 2009. до 2014. године, Европска комисија донела је следеће препоруке у вези са тржиштем електронских комуникација:

- 1) Препорука 2009/396/ЕС од 7. маја 2009. године о регулацији цена фиксне и мобилне терминације позива;
- 2) Препорука 2010/572/EU од 11. септембра 2010. године о регулисаном приступу приступним мрежама следеће генерације;
- 3) Препорука 2013/466/EU од 11. септембра 2013. године о јединственим обавезама недискриминације и трошковним методологијама у циљу промоције конкуренције и побољшања инвестиционе климе на подручју широкопојасног приступа.

Европска комисија је у октобру 2014. године донела Препоруку 2014/710/EU о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација у складу са Директивом 2002/21/ЕС Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (*Framework Directive*). Овом препоруком је број тржишта подложних претходној регулацији смањен на 5:

1. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, које одговара тржишту 3 Препоруке из 2007. године);
2. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи, које одговара тржишту 7 Препоруке из 2007. године;
3. а) велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији, које одговара тржишту 4 Препоруке из 2007. године;
б) велепродајни средишњи приступ који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште, које одговара тржишту 5 Препоруке из 2007. године;

4. велепродајно тржиште висококвалитетног приступа који се пружа на фиксној локацији, које одговара тржишту 6 Препоруке из 2007. године.

2.2. Правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији

Закон је усклађен са Европским регулаторним оквиром из 2002. године и Препоруком Европске комисије 2007/879/ЕС о релевантним тржиштима на подручју електронских комуникација која су подложна претходној регулацији.

Према Закону, анализу тржишта спроводи Агенција на основу надлежности које проистичу из Закона. Одредбе чл. 59. до 71. Закона садрже правила о тржиштима подложним претходној регулацији и обавезама оператора са ЗТС.

У одредбама члана 59. Закона је дефинисано да претходној регулацији подлежу тржишта на којима постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на којима није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на којима се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције (у даљем тексту: релевантно тржиште). Тржишта која подлежу претходној регулацији, односно релевантна тржишта у смислу овог Закона одређује Агенција уз примену одговарајућих препорука Европске уније.

Агенција је донела Одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији којом је утврђено да претходној регулацији подлежу следећа тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи;
2. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи;
3. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
4. велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи);
5. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. велепродајно тржиште изнајмљених линија;
7. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
8. малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја;
9. малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.

Према одредби члана 61. став 1. Закона, оператор има значајну тржишну снагу на релевантном тржишту ако појединачно или удружено са другим операторима има положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената, својих претплатника и коначно потрошача. За утврђивање појединачне значајне тржишне снаге Закон прописује следећи низ критеријума:

1. величину оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
2. контролу над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира;

3. технолошку предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
4. недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
6. степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
7. економију обима;
8. економију опсега;
9. степен вертикалне интеграције;
10. висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
11. недостатак потенцијалне конкуренције;
12. постојање препрека за ширење.

За утврђивање заједничке тржишне снаге посматрају се и: засићеност тржишта, стагнација или умерени раст потражње, мала еластичност потражње, хомогеност производа, сличност структуре трошкова, високе препреке за улазак на тржиште, итд.

Када се на основу спроведене анализе тржишта утврди да на релевантном тржишту (као и на уско повезаном тржишту) не постоји делотворна конкуренција Агенција, након спроведених јавних консултација, доноси решење којим одређује оператора са ЗТС на том тржишту и одређује му најмање једну обавезу из члана 63. Закона, водећи рачуна о врсти и природи утврђених недостатака на тржишту, претходним улагањима, подстицању даљих улагања, и могућности за повраћај улагања по разумној стопи с обзиром на повезане ризике.

Према одредбама члана 63. Закона обавезе оператора са ЗТС су:

1. објављивање одређених података,
2. недискриминаторно поступање,
3. рачуноводствено раздвајање,
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава,
5. контролу цена и примену трошковног рачуноводства,
6. пружање основног скупа изнајмљених линија,
7. обезбеђивање могућности за избор и предизбор оператора,
8. пружање малопродајних услуга под одређеним условима.

Одредбом члана 60. Закона је, између осталог, прописано да Агенција врши анализу релевантних тржишта најмање једном у три године, као и да у том процесу сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције.

Ова анализа представља други, нови круг анализе велепродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији и обухвата 2012, 2013. и 2014. годину.

2.3. Преглед досадашњих активности

У периоду након претходне анализе тржишта, између осталог, донет је Правилник о општим условима за обављање делатности електронских комуникација по режиму општег овлашћења („Службени гласник РС, бр. 38/11, 44/11- исправка и 13/14), на основу кога је више оператора добило овлашћење за пружање јавне говорне услуге на фиксној локацији, Правилник о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране оператора са значајном тржишном снагом у области електронских комуникација („Службени гласник РС“, број 52/11), Правилник о минималном садржају, нивоу детаљности и начину објављивања стандардних понуда („Службени гласник РС“, број 70/11) и Правилник о обавезама оператора услуга са додатом вредношћу („Службени гласник РС“, бр. 76/11 и 91/11- исправка).

Решењем Агенције број 1-02-3491-568/11-35 од 29.11.2011. године „Телеком Србија“ а.д. одређен је за оператора за значајном тржишном снагом на veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији и одређене су му следеће обавезе:

- 1) објављивање одређених података у форми стандардне понуде;
- 2) недискриминаторно поступање;
- 3) рачуноводствено раздвајање;
- 4) омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
- 5) контрола цена и примена рачуноводства трошкова.

Након тога „Телеком Србија“ а.д. је објавио Стандардну понуду за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом предузећа за телекомуникације „Телеком Србија“ а.д. (у даљем тексту Стандардна понуда за међуповезивање), која укључује и услуге оригинације позива.

3 ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

У складу са одредбама члана 59. Закона, релевантно тржиште је тржиште на коме постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената на тржиште, на коме није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на коме се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

Приликом анализе релевантног тржишта коришћене су Смернице Европске комисије у којима се наводе основни принципи за анализу тржишта којих национална регулаторна тела треба да се придржавају.

Према Смерницама Европске комисије, потребно је дефинисати односно одредити границе предметног тржишта, при чему треба да се утврди производна и географска димензија тржишта.

Релевантно тржиште у сектору електронских комуникација дефинише се као скуп свих понуђених електронских комуникационих услуга на одређеном географском подручју, које су по својим карактеристикама, наменама и ценама, међусобно заменљиве (супститути). Производи или услуге који нису међусобно заменљиви не представљају део истог тржишта.

Поступак дефинисања релевантног тржишта обухвата анализу супституције на страни тражње, анализу супституције на страни понуде и анализу потенцијалне конкуренције. За процену постојања супституције на страни тражње или понуде може се применити тзв. хипотетички тест монопола. Овај тест подразумева испитивање реакције купаца (на страни тражње) или других оператора (на страни понуде) у случају малог али трајног повећања цене датог производа или услуге, обично од 5 до 10%, уз претпоставку да цене осталих производа или услуга остају непромењене.

Супституција на страни тражње треба да покаже да ли ће корисник једне услуге почети да користи другу сличну услугу код истог оператора као одговор на мало али трајно повећање цене услуге коју користи, или ће се преоријентисати на исту или сличну услугу код другог оператора који није повећао цене. На основу тога се утврђује скуп услуга које крајњи корисник сматра супститутима на посматраном тржишту.

Помоћу супституције на страни тражње утврђују се услуге које корисници сматрају међусобно заменљивим. С друге стране, супституција на страни понуде указује на спремност оператора да у кратком року понуди исту услугу без излагања значајним трошковима.

Супституција на страни понуде показује да ли ће у случају да један оператор повиси цену одређене услуге други оператори, који нису пружали ту услугу, моћи одмах или у кратком року да се преоријентишу и понуде услугу без значајних додатних трошкова.

Код супституције на страни понуде, оператор одмах реагује на повећање цене, за разлику од потенцијалног конкурента коме треба више времена како би почео са пружањем исте услуге. Поред тога, код супституције на страни понуде оператор се не

излаже додатним трошковима, док улазак потенцијалног конкурента на тржиште захтева значајне неповратне трошкове.

Потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка новог оператора на тржиште. Уколико постоји претња уласка новог оператора јавља се притисак од стране конкурената на постојеће операторе на тржишту и тиме се подиже општи ниво конкуренције на тржишту.

Релевантно географско тржиште обухвата област у којој су заинтересовани привредни субјекти укључени у понуду и потражњу релевантних производа и услуга, услови конкурентности слични или довољно хомогени, а која се може препознати као различита од суседних области где су преовлађујући услови конкурентности знатно различити. Географска димензија релевантног тржишта углавном је одређена на основу покривености мрежом и постојања једнаких законских и регулаторних услова.

3.1. Карактеристике релевантног тржишта

3.1.1. Оператори јавне фиксне телекомуникационе мреже

„Телеком Србија“ а.д. се на тржишту Републике Србије може означити као традиционални телекомуникациони оператор (*incumbent*) који је у дугом временском периоду имао ексклузивно право пружања телекомуникационих услуга (што се сматрало природним монополом), на сличан начин као што је и у осталим државама у периоду пре либерализације постојао монопол на тржишту телекомуникација. Захваљујући томе, „Телеком Србија“ а.д. је развио велику базу корисника, а његова фиксна телекомуникациона мрежа покрива читаву територију Републике Србије.

„Телеком Србија“ а.д., као оператор јавне фиксне телекомуникационе мреже, имао је искључиво право на пружање фиксних телекомуникационих услуга до 9. јуна 2005. године.

Одлуком Агенције, број 1-КАБ-6-10/06-1 од 24. марта 2006. године, „Телеком Србија“ а.д. је одређен за јавног телекомуникационог оператора са значајним тржишним уделом за услуге јавне фиксне телефонске мреже.

Агенција је 17.06.2009. године издала две Лиценце за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) „Телеком Србија“ а.д.и Media Works d.o.o. Београд (сада Orion telekom d.o.o. Београд, у даљем тексту: Orion telekom d.o.o.). Orion telekom d.o.o. је почео са пружањем услуга крајњим корисницима у 2010. години.

Министарство за телекомуникације и информационо друштво је донело Правилник о броју и периоду на који се издаје Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, као и о минималним условима за издавање Лиценце („Службени гласник РС“, број 87/09). Одредбама наведеног правилника, између осталог, предвиђено је да

оператор са ЗТС има обавезу да имаоцу Лиценце пружи подршку за пружање јавне говорне услуге. Након спроведеног поступка јавног надметања, Лиценца је додељена Telenor d.o.o. Београд (у даљем тексту: Telenor d.o.o.), на период од 10 година, а ступила је на снагу 10. фебруара 2010. године.

Након претходне анализе тржишта донет је Правилник о општим условима за обављање делатности електронских комуникација по режиму општег овлашћења („Службени гласник РС, бр. 38/11, 44/11- исправка и 13/14), на основу кога је више оператора добило овлашћење за пружање јавне говорне услуге на фиксној локацији.

Правилник о општим условима за обављање делатности електронских комуникација по режиму општег овлашћења, је у складу са Законом уредио да се пружање јавне телефонске услуге обавља у режиму општег овлашћења. Осим оператора који су јавну телефонску услугу обављали на основу издатих лиценци, од 2012. године, на тржишту су се појавили и оператори који су право да пружају јавну телефонску услугу стекли на основу општег овлашћења. Тако да је закључно са крајем 2014. године списак оператора који пружају јавну говорну услугу преко фиксне мреже следећи:

ОПЕРАТОР	АДРЕСА	ГРАД
TELEKOM SRBIJA AD	Таковска 2	Београд
TELENOR DOO	Омладинских бригада 90	Нови Београд
SERBIA BROADBAND - SRPSKE KABLOVSKE MREŽE	Булевар Зорана Ђинђића 8а	Нови Београд
ORION TELEKOM DOO	Гандијева 76 а	Београд
SAT-TRAKT DOO	Маршала Тита 111	Бачка Топола
INTERAKTIVNE KABLOVSKE OBJEDINJENE MREŽE - I.KOM DOO BEOGRAD	Џона Кенедија 10д	Београд
BEOTELNET-ISP	Булевар војводе Мишића 37	Београд
KOPERNIKUS TECHNOLOGY D.O.O.	Јурија Гагарина 206	Нови Београд
TELEMARK SYSTEMS	Светог Саве 35	Чачак
RADIJUS VEKTOR DOO	Милентија Поповића 9	Београд
DOO KNIGHT DEVELOPEMENT SUPPORT	Булевар ослобођења 26	Нови Сад
INVEST-INŽENJERING	Пут шајкашког одреда 5а	Нови Сад
BEOGRID	Нехруова 82а	Нови Београд
DRUŠTVO ZA TELEKOMUNIKACIJE JET TV DOO	Краљице Марије 1	Шабац

3.1.2. Међуповезивање (интерконекија) јавних фиксних телекомуникационих мрежа

По добијању Лиценце за FWA Orion telekom d.o.o. је ступио у преговоре са „Телеком Србија“ а.д., који су се у једном делу односили на цене и услуге везане за међусобно повезивање (интерконекију). Како у међусобним преговорима није дошло до сагласности, Orion telekom d.o.o. се обратио Агенцији захтевом у коме се тражи да она уреди спорна питања са „Телеком Србија“ а.д.. Агенција је одлуком број 1-КАБ-211-123/10, од 14.05.2010. године, између осталог, одредила услове и цене за услуге интерконекије јавних фиксних телекомуникационих мрежа у делу терминације позива, приступних тачака и водова за интерконекију.

Такође и Telenor d.o.o. је, по добијању Лиценце за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, ступио у преговоре са „Телеком Србија“ а.д., који су се, између осталог, односили на цене и услове за услуге интерконекије јавних фиксних телекомуникационих мрежа, при чему је посебно важна била услуга терминације позива. Како у међусобним преговорима није дошло до сагласности, наведени оператори су се у више наврата обраћали Агенцији са захтевом да она уреди спорна питања. Агенција је донела више одлука/решења којима се одређују услови и цене за услуге интерконекије јавних фиксних телекомуникационих мрежа и приступ елементима мреже.

Стандардном понудом за интерконекију фиксне телекомуникационе мреже „Телеком Србија“ а.д. дефинисани су услови под којима „Телеком Србија“ а.д. нуди услугу међуповезивања другим операторима који поседују дозволу за пружање услуга јавне фиксне и/или јавне мобилне телекомуникационе мреже. „Телеком Србија“ а.д. је у својој Стандардној понуди за интерконекију фиксне телекомуникационе мреже за међуповезивање (интерконекију) са другим операторима предвидео две међународне централе, једну међународно-транзитну централу, шест транзитних и 53 локалне централе.

У периоду који обухвата анализа, услуга оригинације позива је била предвиђена у Стандардној понуди за међуповезивање „Телеком Србија“ а.д., остали оператори нису користили ову услугу.

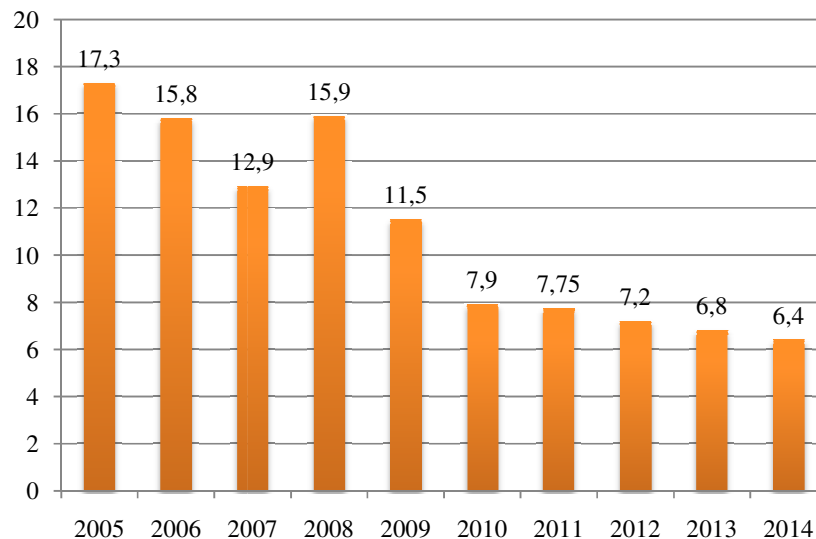
3.1.3. Тржиште услуге позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији

Пружање услуге позива састоји се од оригинације (започињања) позива, транзитирања позива (које укључује рутирање и комутацију, при чему транзитирање може бити вишеструко) и терминације (завршавања) позива. Поред ових основних елемената, приликом остваривања позива укључена је и сигнализација и помоћни сервиси, као што је на пример тарифирање. Предузеће које нуди малопродајну услугу позива, може ове елементе да купи (набави) посебно или заједно, или да за сопствене потребе пружи

(произведе) све ове услуге изградњом широко развијене мреже, или да неке елементе услуге пружи, а да друге купи.

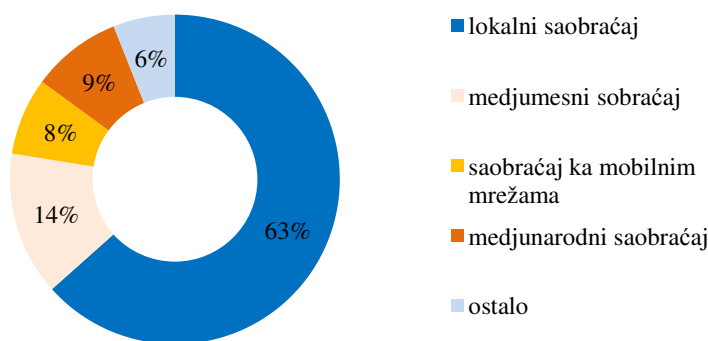
У случају када не постоји veleпродајна услуга оригинације позива, једино приступни оператор може да одреди начин на који ће бити остварен позив корисника повезаног на његову мрежу за приступ, па је тако цена позива за одређену дестинацију увек иста. У случају када се нуди услуга оригинације позива, крајњи корисник може да одабере оператора преко кога ће остварити свој позив, при чему се ови оператори међусобно такмиче да крајњим корисницима понуде што повољније цене. Оператор који крајњем кориснику, који није повезан на његову мрежу за приступ, нуди услугу остваривања позива, истовремено мора да буде и корисник veleпродајне услуге оригинације позива коју купује од приступног оператора.

Услуга оригинације позива представља саставни део сваког позива, тако да је veleпродајно тржиште оригинације позива директно повезано са малопродајним тржиштем услуге позива и зависно је од њега.

Слика 1. Укупан домаћи саобраћај из фиксне телефоније, у милијардама минута

Крајњи корисници оператора јавне телефонске мреже на фиксној локацији, могу да остварују позиве према бројевима из фиксних и мобилних мрежа у земљи као и према бројевима који припадају мрежама у иностранству. У зависности од врсте позива, могла би да се направи генерална подела на позиве према фиксној мрежи у оквиру исте мрежне групе (локални позив), позиве према фиксној мрежи између различитих мрежних група (међумесни позив), позиве према мобилним мрежама и позиве према мрежама у иностранству.

Слика 2. Расподела саобраћаја из јавне фиксне телекомуникационе мреже за 2013. годину

3.2. Супституција на страни тражње – малопродајни ниво

Супституција на страни тражње треба да покаже да ли за одређену услугу постоји замена на тржишту. Разматрају се услуге на које би корисник могао да пређе уколико дође до повећања цене услуге коју тренутно користи. На основу тога се утврђује скуп услуга које се са становишта крајњег корисника сматрају супститутима на малопродајном тржишту.

Као замена за позиве започете из јавне телефонске мреже на фиксној локацији разматрани су позиви започети из мобилних мрежа, позиви путем Интернета (VoIP), као и позиви који би се остваривали избором и предизбором оператора (CS/CPS).

3.2.1. Оригинација из мобилних мрежа као замена за оригинацију из фиксних мрежа

Услуге мобилне телефоније нису везане за локацију као што то је случај са фиксном телефонијом, тако да је корисник готово увек у могућности да позив са фиксног телефона замени позивом са мобилног телефона, при чему је број корисника мобилне телефоније много већи од броја корисника фиксне телефоније.

На одлуку корисника да позив са фиксног телефона замени позивом са мобилног телефона одлучујући утицај има међусобни однос цена ове две врсте позива, као и навике корисника.

Услед значајне разлике у цени позива са мобилног телефона (из мобилне мреже) према фиксној мрежи, корисници у претходном периоду нису позиве из мобилне мреже прихватили као одговарајућу замену за позиве из фиксне мреже. Тако да се позиви из мобилне према фиксној мрежи не могу сматрати одговарајућом заменом за позиве са фиксног телефона (из фиксне мреже) према фиксној мрежи.

Услед навика корисника и значајних разлика у ценама, позиви започети из мобилних мрежа не могу сматрати заменом за позиве који су започети из јавне телефонске мреже на фиксној локацији.

3.2.2. Позиви путем Интернета (VoIP) као замена за позиве започете из фиксне мреже

При разматрању да ли се позиви остварени технологијом преноса гласа путем Интернет Протокола (*Voice over Internet Protocol - VoIP*), могу сматрати заменом за позиве започете из фиксне мреже, треба размотрити начин коришћења и навике корисника. Као најприближније услуге позивима са класичних фиксних телефонских апарата могли би се означити VoIP позиви који се обављају преко телефонских апарата коришћењем адаптера, за чије се остваривање користе услуге VoIP оператора. Тако да се као супституција разматрају само позиви за чије су остваривање коришћене услуге регистрованих VoIP оператора.

Укупан број корисника услуга VoIP оператора у 2013. години износио је приближно 94.000. У 2013. години остварено је око 23,5 милиона минута разговора. Укупан број корисника услуга VoIP оператора на крају 2014. године је износио приближно 75.000. Остварено је око 20 милиона минута разговора и остварено је 10,7 милиона минута саобраћаја у међународном транзиту.

Позиви путем VoIP-а, у периоду на који се односи анализа, представљали су веома мали део укупних позива из јавне фиксне телекомуникационе мреже. Тако да се позиви путем VoIP-а нису наметнули као замена за позиве из фиксне телекомуникационе мреже.

На основу наведеног, Агенција закључује да, позиви путем Интернета (VoIP), не могу да се сматрају заменом за позиве који су започети из јавне телефонске мреже на фиксној локацији.

3.2.3. Позиви путем избора и предизбора оператора (CS/CPS)

Избор и предизбор оператора омогућавају кориснику да за остваривање позива, поред приступног оператора (што је најчешће традиционални телекомуникациони оператор), имају могућност да изаберу и једног од више оператора посредника, преко којих ће остварити позив. У том случају за остваривање позива услуге приступног оператора (на кога је корисник физички везан) користе се само у делу оригинације позива, док је за даље остваривање позива одговоран оператор посредник, кога је корисник изабрао путем избора или предизбора оператора.

У претходном периоду није остварена могућност избора и предизбора оператора, иако позиви остварени путем избора и предизбора оператора по својој природи

представљају супституцију за услугу оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

3.3. Супституција на страни тражње - велепродајни ниво

3.3.1. Изградња сопствене мреже до крајњег корисника

Изградња сопствене мреже за приступ до крајњег корисника, захтева велика улагања уз значајно учешће такозваних неповратних трошкова (*sunk costs*), што значи да оператор који се одлучи на улагања неће моћи да надокнади своје трошкове уколико одлучи да напусти тржиште или буде присиљен на то.

Поред великих улагања, изградња мреже за приступ захтева дуг временски период, тако да конкуренција не може тренутно да одговори на мало али значајно, трајно повећање велепродајне цене оригинације позива, услед чега традиционални телекомуникациони оператор може да се понаша независно у односу на конкуренцију.

Изградња сопствене мреже за приступ до крајњег корисника је исплатива у случају када на одређеном подручју постоји довољан број потенцијалних корисника. Осим постојања економије обима, потребно је да постоји и тражња за осталим телекомуникационим услугама како би се исплатила велика улагања, тако да се изградња сопствене мреже за приступ не може сматрати супститутом за услугу оригинације позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији.

3.3.2. Услуга рашчлањеног приступа локалној петљи

За коришћење рашчлањеног приступа локалној петљи, као и за изградњу сопствене мреже за приступ, мада у мањој мери, потребна су значајна улагања и дужи временски период. Велика улагања оператора корисника не би се могла повратити само пружањем услуга позива из фиксне мреже. Такође, коришћење рашчлањеног приступа локалној петљи, у већој мери може се очекивати само у одређеним срединама са великим бројем потенцијалних корисника, тако да је мало вероватно да рашчлањени приступ локалној петљи може значајно да утиче на понашање традиционалног телекомуникационог оператора на тржишту оригинације позива на фиксној локацији.

Услуга рашчлањеног приступа локалној петљи не може се сматрати довољно добром и ефикасном заменом за услугу оригинације позива. Код дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи, оператор који је корисник услуге не пружа телефонску услугу. Код услуге потпуног рашчлањеног приступа локалној петљи, оператор који је корисник услуге једним делом ову услугу користи за пружање телефонске услуге, а другим делом за пружање широкопојасног приступа Интернету.

На основу наведеног, једино у случају постојања економије обима, услуга рашчлањеног приступа локалној петљи би могла да буде супститут за услугу оригинације позива. То би значило да би улагања оператора корисника била исплатива само у одређеним подручјима у којима би он успео да оствари одговарајућу економију обима, што је мало вероватно уколико би се у рашчлањени приступ локалној петљи оператор корисник упустио само ради пружања услуге оригинације позива на фиксној локацији.

На основу свега наведеног, Агенција закључује да рашчлањени приступ локалној петљи не представља супститут за услугу оригинације позива из јавне фиксне телефонске мреже.

3.3.3. Услуга изнајмљивања линија

Услугу изнајмљивања линија на малопродајном нивоу не користе резиденцијални корисници (физичка лица), већ само пословни корисници (правна лица). Изнајмљене линије, које углавном користе велики пословни корисници, служе пре свега за пренос података, а не говора, па се не могу сматрати супститутом за услугу оригинације позива.

Изнајмљене линије се наплаћују на месечној основи, у зависности од протока и дужине, што је потпуно другачије у односу на наплаћивање телефонских позива, које се врши по трајању (по минути разговора). Поред тога, цене изнајмљених линија су веома високе у односу на цене по којима се тарифира телефонски саобраћај, тако да би ова услуга могла да буде исплатива само за велике кориснике који могу да остваре велики обим саобраћаја.

На основу изнетих чињеница, у случају изнајмљених линија је јасно да постоје велике разлике у ценама и функционалности, па је Агенција закључила да ова услуга не представља супститут за услугу оригинације позива на фиксној локацији.

3.3.4. Услуге за сопствене потребе (self supply)

Како на veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи нема супституције, треба утврдити да ли је потребно да дефиниција релевантног тржишта укључи и услугу оригинације позива коју традиционални телекомуникациони оператор и остали оператори пружају за сопствене потребе. Такође, треба утврдити да ли постоји могућност конкурентског притиска на малопродајном нивоу, који може утицати на одређивање veleпродајне цене оригинације позива.

Оператор који на малопродајном тржишту крајњем кориснику, везаном на мрежу за приступ традиционалног телекомуникационог оператора, нуди услугу остваривања позива је корисник veleпродајне услуге оригинације позива. Veleпродајна цена

оригинације позива улази у укупну цену позива који се остварује преко оператора корисника.

Уколико традиционални телекомуникациони оператор, који пружа veleпродајну услугу оригинације позива, повећа ову veleпродајну цену, оператор корисник који пружа услугу остваривања позива, користећи претходно поменућу veleпродајну услугу, биће приморан да повећа малопродајну цену позива коју пружа крајњем кориснику. Крајњи корисник услуге позива ће, услед повећања цене позива оператора корисника, одлучити да користи јефтиније услуге позива од традиционалног телекомуникационог оператора, који нуди и veleпродајну услугу оригинације позива и услугу позива на малопродајном нивоу. Оператори корисници veleпродајне услуге оригинације позива, ће настојати да својим корисницима омогуће остваривање позива и преко својих мрежа где год је могуће, тако да услуге за сопствене потребе треба укључити у дефиницију релевантног тржишта. Ово посебно имајући у виду да „Телеком Србија“ а.д., као традиционални телекомуникациони оператор, на малопродајној основи пружа услугу позива крајњем кориснику и има обавезу да на veleпродајној основи пружа услугу оригинације позива.

На основу изнетих чињеница, Агенција закључује да у дефиницију услуга релевантног тржишта треба укључити услугу оригинације позива која се пружа за сопствене потребе.

3.4. Супституција на страни понуде

Код анализе супституције на страни понуде, основно је утврдити да ли може потенцијални пружалац услуге у кратком временском року, уз релативно мале трошкове, почети да пружа veleпродајне услуге оригинације позива, као одговор на мало али значајно трајно повећање цене од стране традиционалног телекомуникационог оператора.

У процени заменљивости на страни понуде, Агенција поред постојећег стања, може да узме у обзир и могућност да оператор који тренутно није активан на тржишту оригинације позива може да уђе на тржиште у разумном року услед повећања цена традиционалног телекомуникационог оператора. На тај начин, оператор који улази на тржиште би извршио притисак на veleпродајну цену традиционалног телекомуникационог оператора.

На основу тренутног стања на тржишту позива са фиксне локације, Агенција сматра да не постоји оператор који би могао, у релативно кратком временском року, да оствари доступност великом броју корисника као „Телеком Србија“ а.д., да након тога понуди veleпродајну услугу и да тиме изврши конкурентски притисак на цене позива.

На основу изнетих чињеница, Агенција закључује да тренутно не постоји супституција на страни понуде за veleпродајну услугу оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

3.5. Потенцијална конкуренција

Потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка новог оператора на тржиште. Уколико постоји могућност уласка новог оператора, потенцијални конкурент врши притисак на постојеће операторе на тржишту и тиме се подиже општи ниво конкуренције на тржишту.

Потенцијална конкуренција била би изложена високим трошковима изградње инфраструктуре, са ниском стопом повраћаја уложених средстава. С обзиром на то да је закључено да не постоји супституција на страни понуде када оператор може одмах да реагује на повећање цене, а пружање исте услуге од потенцијалног конкурента захтева више трошкова и више времена, Агенција закључује да не постоји потенцијална конкуренција за veleпродајну услугу оригинације позива у јавној фиксној телефонској мрежи.

3.6. Географска димензија релевантног тржишта

Релевантно тржиште у географској димензији обухвата сва подручја у којима одређени оператори пружају услуге под истим условима, односно сва подручја у којима постоје исти услови тржишне конкуренције.

У складу са смерницама и препорукама Европске уније, географска димензија релевантног тржишта углавном је одређена на основу покривености мрежом и постојања једнаких законских и регулаторних услова.

На читавој територији Републике Србије важе исти законски услови за пружање услуга електронских комуникација, тако да нема регионалних ограничења за услуге оригинације позива. Извесне разлике које постоје између појединих области као и између руралних и урбаних средина, не могу бити основ да се одређене области прогласе за посебна тржишта у географској димензији за услуге електронских комуникација.

На основу горе наведеног, а узимајући у обзир анализу супституције услуге оригинације позива на малопродајном и veleпродајном нивоу, Агенција закључује да је релевантно географско тржиште за veleпродајну услугу оригинације позива у јавној фиксној телефонској мрежи територија Републике Србије.

3.7. Закључак о релевантном тржишту

Агенција констатује да постоји релевантно veleпродајно тржиште оригинације (започињања) позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији, према бројевима из исте мреже, као и према бројевима који припадају другим мрежама у земљи и иностранству. Ово релевантно тржиште чине услуге позива које оператори пружају за сопствене потребе.

Такође, Агенција је утврдила да је релевантно тржиште оригинације позива у географској димензији територија Републике Србије.

4 АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Агенција одређује релевантна тржишта која подлежу претходној регулацији на основу Закона, уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

Релевантно тржиште које подлеже претходној регулацији, у складу са Законом је тржиште на коме постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената на тржиште, на коме није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на коме се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

4.1. Критеријуми за утврђивање појединачне значајне тржишне снаге

Доминантна позиција подразумева да оператор, било појединачно, било удруживањем са другим субјектима, на тржишту ужива положај економске снаге који му омогућава да се у знатној мери понаша независно у односу на конкуренцију, клијенте и потрошаче. На тај начин се смањује ефективна конкурентност на релевантном тржишту, па је Агенција приморана да реагује одређивањем прописаних обавеза операторима за које се утврди да, на релевантном тржишту, имају значајну тржишну снагу.

Закон у члану 61. дефинише да оператор има значајну тржишну снагу на релевантном тржишту ако сам или са другим операторима има доминантан положај, односно положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената, својих претплатника и, коначно, потрошача. У истом члану се наводи да се приликом утврђивања појединачне значајне тржишне снаге нарочито узимају у обзир следећи критеријуми:

- величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
- контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати;
- технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
- недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
- лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
- степен диверсификације производа и услуга (нпр. повезани производи или услуге);
- економија обима;
- економија опсега;
- степен вертикалне интеграције;
- високи степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;

- недостатак потенцијалне конкуренције;
- постојање препрека за ширење.

Сагласно Закону, Агенција приликом процене појединачне значајне тржишне снаге узима у обзир критеријуме који најверније одражавају специфичности посматраног релевантног тржишта, а то су, у конкретном случају:

- величина оператора и његових конкурената посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту,
- контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати,
- недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца,
- економија обима,
- економија опсега,
- степен вертикалне интеграције.

4.1.1 *Величина оператора и конкурената и тржишно учешће*

Тржишно учешће представља проценат са којим привредни субјекат учествује у продаји одређеног производа или услуге на посматраном тржишту у одређеном временском периоду, и представља индикатор снаге које тај субјекат има на посматраном тржишту.

У Смерницама Европске комисије, значајно тржишно учешће није само по себи довољно да би се утврдило постојање значајне тржишне снаге на посматраном тржишту. Ипак, мало је вероватно да ће оператор који нема значајно тржишно учешће на том тржишту имати значајну тржишну снагу. У Смерницама Европске комисије закључује се да оператор чије тржишно учешће не прелази 25% вероватно неће имати значајну тржишну снагу на релевантном тржишту, док је тржишно учешће које прелази 50% само по себи довољан доказ да оператор има значајну тржишну снагу, осим у изузетним случајевима.

Оператор са великим тржишним учешћем може се сматрати оператором са значајном тржишном снагом уколико је његово тржишно учешће стабилно током одређеног временског периода. Уколико се тржишно учешће оператора са значајном тржишном снагом постепено смањује, то може да значи да тржиште постаје конкурентније, при чему и даље постоји оператор са значајном тржишном снагом.

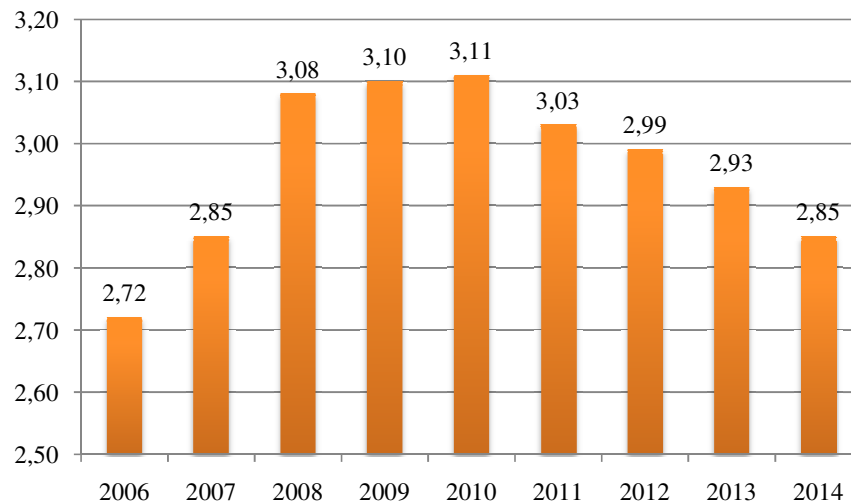
Тржишно учешће „Телеком Србија“ а.д. на veleпродајном, а самим тим и на малопродајном тржишту оригинације позива из јавне фиксне мреже може се одредити на основу података о одлазном саобраћају и на основу прихода од позива.

У претходном периоду нови оператори фиксне телефоније нису успели да остваре учешће веће од 3% у укупним приходима од оствареног саобраћаја.

На основу изнетих чињеница, Агенција је утврдила да је тржишно учешће „Телеком Србија“ а.д. на тржишту позива из фиксне телефоније, а самим тим и на тржишту оригинације позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији, у посматраном периоду, било веома високо и да оператори фиксне телефоније који су се појавили нису успели да остваре значајније учешће на овом тржишту.

4.1.2 *Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира*

„Телеком Србија“ а.д. је оператор који је дуги низ година имао монопол и једини пружао услуге јавне телекомуникационе мреже, услед тога, „Телеком Србија“ а.д. има широко развијену мрежу. Број еквивалентних линија у фиксној мрежи, на читавој територији Републике Србије, у 2014. године износио је 2,85 милиона.

Слика 3. Број еквивалентних линија у фиксној мрежи у милионима

Током година, „Телеком Србија“ а.д. је, поред ширења своје мреже и повећања корисничке базе, улагао и у надоградњу фиксне телекомуникационе мреже, нудећи квалитетније услуге говорног саобраћаја, а затим и услуге преноса података, приступа Интернету и дистрибуције медијских садржаја. Изградња сопствене инфраструктуре, односно мреже за приступ, или коришћење рашчлањеног приступа локалној петљи су начини да се омогући пружање услуге оригинације позива на veleпродајном нивоу или да се услуга користи за сопствене потребе.

Агенција констатује да изградња ове инфраструктуре захтева значајна улагања, а самим тим са собом носи и велике неповратне трошкове, што представља ограничење будући да обесхрабрује потенцијалне операторе, који би представљали конкуренцију традиционалном телекомуникационом оператору, да уђу на наведено релевантно тржиште. Рашчлањени приступ локалној петљи, иако у мањој мери, такође захтева велика почетна улагања и одређени временски период за повраћај уложених средстава.

Агенција закључује да „Телеком Србија“ а.д. контролише инфраструктуру која је по обиму и вредности таква да представља значајну препреку да потенцијални оператори у блиској будућности изграде сопствену инфраструктуру која би могла да буде конкурентна у значајнијој мери.

4.1.3 *Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца*

Преговарачка моћ купца произилази из чињенице да он учествује са великим уделом у укупним приходима продаваца, и када за купца на тржишту постоји могућност избора продавца или могућност замене производа (услуге) коју купује.

Код анализе преговарачке моћи на veleпродајном тржишту оригинације позива, разматра се да ли оператор корисник, који купује ову услугу, има економску снагу која му омогућава да у разумном року одговори на повећање цена, те да се преоријентише на коришћење услуга неког другог оператора који пружа veleпродајну услугу оригинације позива или да почне самостално да пружа одговарајућу услугу.

Уколико се установи да оператор који пружа veleпродајну услугу има могућности да се понаша независно од оператора који купују ову услугу (конкурентије) и крајњих корисника, може се констатовати да на том тржишту постоји недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца.

Преговарачка моћ оператора зависи од његове способности да спречи раст цена, тако што ће услугу куповати од других оператора који пружају veleпродајну услугу или тако што ће створити услове да пружа услуге самом себи. Ово би значило да на релевантном тржишту постоји више оператора који са истим обимом и квалитетом нуде veleпродајне услуге оригинације позива, или да оператор може релативно лако да изгради сопствену мрежу за приступ, што није случај.

„Телеком Србија“ а.д. је, и поред нових оператора који нуде говорне услуге са фиксне локације, има неупоредиво већу тржишну снагу од свих осталих оператора на овом тржишту. Тако да остали оператори који користе veleпродајне услуге „Телеком Србија“ а.д. немају одговарајућу преговарачку моћ, односно не могу да утичу на цене и услове. У одсуству регулаторних мера, „Телеком Србија“ а.д. би могао да се понаша независно од оператора корисника, који купују ову услугу.

Агенција закључује да на veleпродајном тржишту оригинације позива на фиксној локације не постоји одговарајућа преговарачка моћ оператора корисника, што представља још један показатељ да ово тржиште није конкурентно и мало је вероватно да ће се то стање променити у догледној будућности.

4.1.4 *Економија обима*

Економија обима настаје приликом смањивања јединичних (просечних) трошкова производње односно пружања услуга, због повећања обима производње односно пружања услуга.

„Телеком Србија“ а.д. је, као традиционални телекомуникациони оператор, историјски био једини оператор који је имао ексклузивно право да пружа услуге јавне фиксне телефонске мреже доступне на читавој територији Републике Србије, на основу чега је развио широку базу корисника и остварује предности по основу економије обима. Из тога се може закључити да би јединични трошак за пружање истих услуга за оператора који улази на тржиште био већи од трошка који има традиционални телекомуникациони оператор, у овом случају „Телеком Србија“ а.д.

Трошак услуге оригинације позива оператора који користе велепродајну услугу по минути позива (јединици пружене услуге) је увек исти, без обзира на број минута позива који су корисници тог оператора остварили. Насупрот томе, укупан трошак по минути позива за „Телеком Србија“ а.д. опада са повећањем броја остварених минута, услед ефикаснијег искоришћења опреме и инфраструктуре. Велика база корисника, широко развијена мрежа (инфраструктура) коју је тешко реплицирати, основне су предности економије обима које остварује „Телеком Србија“ а.д.

Агенција закључује да на овом тржишту „Телеком Србија“ а.д. остварује економију обима, што представља препреку операторима који тек улазе или намеравају да уђу на тржиште.

4.1.5 *Економија опсега*

Економија опсега се односи на потенцијалне предности оператора добијене понудом различитих производа и услуга заједно. „Телеком Србија“ а.д. је, полазећи од мреже предвиђене за пружање телефонских услуга на фиксној локацији, развио мрежу која, поред говорне (телефонске) услуге, корисницима пружа и друге услуге, а пре свега приступ Интернету путем технологије ADSL, као и услугу дистрибуције медијских садржаја путем услуге IPTV.

Пружајући истовремено телефонске услуге, приступ Интернету и IPTV путем истих мрежних елемената (пре свега претплатничке петље), као и везивањем ових услуга у пакете који се нуде корисницима, „Телеком Србија“ а.д. остварује економију опсега која му омогућава смањење трошкова.

Да би остварили предности економије опсега, остали оператори, потенцијални конкуренти „Телеком Србија“ а.д., морали би истовремено да послују на више

тржишта, што повећава њихове трошкове уласка, које не би могли да врате уколико одлуче или буду присиљени да напусте тржиште.

„Телеком Србија“ а.д. користи предности економије опсега будући да је истовремено присутан на више тржишта и корисницима пружа више различитих услуга, појединачно или у пакету, користећи исте мрежне елементе.

Агенција закључује да постојање економије опсега представља препреку операторима који тек улазе или намеравају да уђу на тржиште, што такође указује на недостатак конкуренције на овом тржишту.

4.1.6 *Степен вертикалне интеграције*

Код анализе степена вертикалне интеграције на релевантном тржишту, испитује се да ли постоји оператор који је присутан на више различитих, вертикално повезаних, veleprodajних и малопродајних тржишта. Вертикална интеграција се, у складу са Смерницама Европске комисије, третира као стицање тржишне моћи.

„Телеком Србија“ а.д. је вертикално интегрисани оператор који делује и на малопродајном и на veleprodajном нивоу и пружа услуге на свим тржиштима фиксне телекомуникационе мреже. „Телеком Србија“ а.д. располаже мрежном инфраструктуром на целом подручју Републике Србије, а вертикална интеграција и контрола над инфраструктуром пружају му кључну предност у односу на остале конкуренте.

4.2. Закључак о процени постојања оператора са значајном тржишном снагом

Агенција је утврдила да постоји veleprodajно тржиште оригинације позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији, према бројевима из исте мреже и према бројевима који припадају другим мрежама у земљи и иностранству, као и да се ово тржиште односи на читаву територију Републике Србије.

Агенција је утврдила да је учешће „Телеком Србија“ а.д. на veleprodajном (и малопродајном) тржишту оригинације позива из јавне телефонске мреже, у периоду који обухвата анализа, било доминантно, што овом оператору даје могућност да спречава развој конкуренције и да се понаша независно у односу на конкуренцију и крајње кориснике. Поред значајног тржишног учешћа, „Телеком Србија“ а.д. своју значајну тржишну снагу остварује и преко контроле над инфраструктуром која не може лако да се реплицира, затим услед недостатка или ниског нивоа преговарачке моћи купаца, као и захваљујући економији обима, економији опсега и вертикалној интеграцији.

На основу резултата целокупног поступка анализе релевантног тржишта, односно претходно наведених и анализираних критеријума за утврђивање значајне тржишне снаге на релевантном veleпродајном тржишту оригинације позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији Агенција закључује да на посматраном тржишту оператор „Телеком Србија“ а.д. има значајну тржишну снагу.

5 ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ

Под препрекама за развој тржишне конкуренције се подразумева понашање оператора са ЗТС које је усмерено на избацивање постојећих конкурената са тржишта, спречавање уласка нових конкурената на тржиште, као и друге врсте понашања које штете интересима крајњих корисника.

Агенција разматра препреке за развој тржишне конкуренције које би, у одсуству претходне регулације, могле да се појаве на посматраном тржишту. Код разматрања препрека је довољно да постоји такав положај на тржишту да указује на значајну тржишну снагу чијом би злоупотребом могле да настану различите врсте препрека за развој тржишне конкуренције, чак и ако до злоупотребе није дошло. Према томе, да би се одредиле обавезе које би имале превентивно дејство у спречавању злоупотребе значајне тржишне снаге, поред препознатих препрека треба размотрити и препреке које би, под одређеним околностима, могле да се јаве.

На тај начин Агенција може на најбољи начин, у складу са Законом, да утврди обавезе којима ће ефикасно уклонити уочене препреке и заштитити интересе крајњих корисника.

На основу регулаторне праксе европских земаља, препознате су и издвојене основне врсте понашања оператора са ЗТС које представљају препреке за развој тржишне конкуренције. Ова понашања су објављена у документу European Regulatory Group (ERG) о примени одговарајућих обавеза (*Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework, Final Version May 2006*, ERG (06) 33), при чему се ради о препрекама које се могу, али не морају, појавити на сваком тржишту и у свакој ситуацији.

У поменутом документу наведено је 27 препрека које се могу сврстати у четири основне групе:

1. Механизми вертикалног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште;
2. Механизми хоризонталног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште;
3. Значајна тржишна снага на појединачном тржишту;
4. Завршавање (терминација) позива.

5.1. Механизми вертикалног преношења тржишне снаге

Вертикално преношење тржишне снаге може да се јави у случају када је оператор присутан и на veleпродајном и на сродном малопродајном тржишту. На veleпродајном нивоу нуде се услуге које су основа за пружање услуга на вертикално повезаном малопродајном тржишту.

Постоје различити облици вертикалног преношења тржишне снаге који могу да се сврстају у три основне подгрупе:

- I. Одбијање договора/ускраћивање приступа;
- II. Преношење тржишне снаге путем неценовних механизма, и то:
 - дискриминаторно коришћење информација или ускраћивање информација,
 - тактике одуговлачења,
 - везивање услуга,
 - неоправдани захтеви,
 - дискриминација квалитетом услуге,
 - стратешки дизајн производа,
 - неоправдано коришћење информација о конкурентима;
- III. Преношење тржишне снаге путем ценовних механизма, и то:
 - дискриминација на основу цена,
 - унакрсно субвенционисање,
 - дампинг цене;

Агенција је као најзначајније облике вертикалног преношења тржишне снаге на релевантном тржишту разматрала следеће механизме:

- одбијање договора/ускраћивање приступа
- тактике одуговлачења,
- неоправдани захтеви,
- дискриминација квалитетом услуга,
- дискриминација на основу цена.

5.1.1 *Одбијање договора/ускраћивање приступа*

Одбијање договора или ускраћивање приступа не односи се само на ситуацију у којој оператор са ЗТС у потпуности одбија да пружи или понуди veleпродајну услугу, већ и на ситуацију у којој оператор са ЗТС нуди услугу под неразумним условима.

Агенција закључује да би „Телеком Србија“ а.д., у одсуству регулације, могао да одбије захтев за преговоре заинтересованог оператора, корисника veleпродајне услуге оригинације позива. На тај начин оператори-корисници би били ускраћени за приступ

до крајњих корисника и били би спречени да крајњим корисницима „Телеком Србија“ а.д. пружају услуге успостављања позива.

Значајна тржишна снага „Телеком Србија“ а.д. произлази, пре свега, из приступа великом броју корисника и широко развијене мреже за приступ. „Телеком Србија“ а.д. свој садашњи положај на тржишту може да искористи да постојећим и будућим операторима-корисницима укине већ одобрени приступ, или да одбије да преговара о будућем приступу.

На овај начин би „Телеком Србија“ а.д. извршио вертикално преношење значајне тржишне снаге на вертикално повезано малопродајно тржиште оригинације позива.

5.1.2 *Тактике одуговлачења*

Један од механизма преношења значајне тржишне снаге на неценовним основама су тактике одуговлачења (одлагања). Тактике одуговлачења се односе на ситуације у којима оператор са значајном тржишном снагом не одбија пружање veleпродајне услуге, али је пружа са закашњењем у односу на исте услуге које пружа свом малопродајном делу (за сопствене потребе) или повезаним друштвима. На тај начин оператор са значајном тржишном снагом доводи постојеће и потенцијалне операторе, кориснике veleпродајне услуге, у неравноправан положај на вертикално повезаном veleпродајном и малопродајном тржишту, будући да је veleпродајна услуга неопходна за пружање услуга крајњим корисницима.

Агенција закључује да би, у одсуству регулације, „Телеком Србија“ а.д. могао да користи тактике одуговлачења у преговорима са новим операторима-корисницима који улазе на тржиште.

„Телеком Србија“ а.д. би могао да прихвати да закључи уговор о међуповезивању и приступу са новим операторима на тржишту, али и да што дуже одлаже потписивање наведеног уговора, с циљем очувања свог тржишног учешћа на одговарајућем малопродајном тржишту и вертикално повезаном veleпродајном тржишту.

5.1.3 *Дискриминација квалитетом услуга*

Оператор са ЗТС може операторима-корисницима да нуди veleпродајне услуге лошијег квалитета у односу на квалитет који постиже за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера, што представља дискриминацију конкуренције на основу квалитета услуге. Спроводећи дискриминацију квалитетом услуге, оператор са ЗТС директно утиче на квалитет услуге коју оператори корисници пружају крајњим корисницима. Услед тога крајњи корисници могу да буду незадовољни услугама које добијају од оператора корисника veleпродајне услуге, што даље доводи до губитка поверења и смањења прихода оператора корисника.

Агенција закључује да би „Телеком Србија“ а.д., у одсуству регулације, могао операторима корисницима veleпродајне услуге оригинације позива да нуди услуге са лошијим параметрима квалитета, посебно у случају кварова на мрежи или сметњи, при чему би приоритет имали корисници који за остваривање позива не користе услугу оператора корисника.

На овај начин оператор корисник veleпродајне услуге оригинације позива оставља утисак непоузданог пружаоца услуге, губи поверење код крајњих корисника (у најгорем случају губи корисника) и трпи штету. Дискриминација на основу квалитета услуге представља преношење значајне тржишне снаге са veleпродајног тржишта оригинације позива на фиксној локацији на вертикално повезано малопродајно тржиште, што има негативан утицај на конкуренцију и интересе крајњих корисника.

5.1.4 *Дискриминација на основу цена*

Оператор са ЗТС може операторима корисницима да нуди veleпродајне услуге које су потребне за пружање малопродајне услуге по ценама различитим у односу на цене које нуди за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица, што представља дискриминацију конкуренције на основу цена.

Агенција констатује да би „Телеком Србија“ а.д., као вертикално интегрисани оператор и оператор са ЗТС на veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи, у одсуству регулације, могао операторима корисницима да нуди услуге по ценама које су изнад цена које нуди за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица.

Да би оператори корисници услуге оригинације позива били конкурентни малопродајној услузи успостављања позива „Телеком Србија“ а.д., морају крајњем кориснику да понуде цену успостављања позива која није већа од цене услуге „Телеком Србија“ а.д. Цена успостављања позива коју плаћа крајњи корисник у себи садржи цену оригинације позива, па су оператори корисници на тај начин под притиском са две стране. С једне стране је veleпродајна цена оригинације позива коју плаћају „Телеком Србија“ а.д. (и на коју вероватно не могу да утичу услед слабе преговарачке моћи), а са друге стране је малопродајна цена успостављања позива према крајњем кориснику, коју не могу да повећавају. Оваква пракса ценовног истискивања маргине профита (*price squeeze*) у најбољем случају смањује добит оператора корисника, у осталим случајевима доводи до губитака, а у крајњем случају и до повлачења оператора корисника са малопродајног тржишта.

Закључак је да дискриминација на основу цена представља преношење значајне тржишне снаге са veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на вертикално повезано малопродајно тржиште успостављања позива, што утиче негативно на конкуренцију и интересе крајњих корисника.

5.1.5 *Неоправдани захтеви*

Сви услови из уговора или стандардне понуде за међуповезивање и приступ петљи који нису неопходни за пружање услуге, а на које је оператор корисник велепродајне услуге оригинације позива обавезан, представљају неоправдане захтеве. Ови захтеви могу оператору кориснику непотребно да повећају трошкове, продуже рокове и отежају успостављање и пружање малопродајне услуге остваривања позива. Оператор са ЗТС на велепродајном тржишту, који је истовремено и вертикално интегрисани оператор, у том случају би био у предности у односу на оперatore кориснике велепродајне услуге који су истовремено и конкуренти на малопродајном тржишту. Оператор са ЗТС би, у одсуству регулације, могао да користи различите облике неоправданих захтева којима би могао да утиче на трошкове и пословне одлуке постојећих и потенцијалних оператора корисника.

Агенција констатује да би „Телеком Србија“ а.д. као вертикално интегрисани оператор и оператор са ЗТС на велепродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи, у одсуству регулације, могао од оператора корисника да захтева одређене технологије и процедуре које превазилазе стандардне оквире, а све у циљу повећања трошкова и отежавања положаја оператора корисника. Поред посебних услова везаних за технологију, „Телеком Србија“ а.д., као оператор са ЗТС, може од оператора корисника велепродајне услуге да захтева посебне рокове, услове плаћања, услове осигурања, услове за повезивање, као и друге услове који нису технички и економски оправдани. На тај начин би „Телеком Србија“ а.д. пренео значајну тржишну снагу са велепродајног на повезано малопродајно тржиште, чиме би остали оператори били у неповољном положају.

5.2. Механизми хоризонталног преношења тржишне снаге

Хоризонтално преношење тржишне снаге се односи на оператора који послује на различитим тржиштима која нису вертикално повезана, при чему оператор има статус оператора са ЗТС на једном од тих тржишта. Под одређеним условима оператор може да пренесе своју значајну тржишну снагу са тржишта на којем има статус оператора са ЗТС на друго потенцијално конкурентно тржиште. Овакав вид хоризонталног преношења се може остварити између малопродајних, велепродајних или између малопродајног и велепродајног тржишта која нису вертикално повезана.

Регулаторна пракса у земљама Европске уније препознаје два типа тржишног поступања која се могу сматрати хоризонталним преношењем значајне тржишне снаге оператора:

- Везивање услуга,
- Унакрсно субвенционисање.

5.3. Значајна тржишна снага на појединачном тржишту

Овај критеријум се односи на постојање одређених околности које онемогућавају или у значајној мери отежавају потенцијалној конкуренцији улазак и ширење на релевантном тржишту. Постојање нижих баријера за тржишни раст и експанзију значи постојање активније конкуренције. Са друге стране, високе баријере при уласку на тржиште умањују потенцијал развоја одређеног тржишта.

- I. Постављање баријера за улазак на тржиште:
 - Стратешки дизајн производа
 - Уговорни услови који повећавају трошкове преласка корисника
 - Ексклузивно договарање
 - Прекомерно инвестирање
 - Дампинг цене
- II. Неконкурентско понашање везано за цене:
 - Превисоке цене
 - Ценовна дискриминација
- III. Неефикасност/Непродуктивност:
 - Недовољно инвестирање
 - Превисоки трошкови/неефикасност
 - Низак ниво квалитета

5.4. Завршавање (терминација) позива

Пружање услуга крајњим корисницима подразумева међуповезивање са другим операторима. Регулаторна пракса у земљама Европске уније препознаје четири препреке:

- Превисоке цене
- Прећутни споразуми
- Ценовна дискриминација
- Одбијање договора/ускраћивање интерконеције

6 ОБАВЕЗЕ ЗА ОПЕРАТОРА СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ

На основу анализе релевантног тржишта, Агенција је констатовала да „Телеком Србија“ а.д. на велепродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији има значајну тржишну снагу, те да решењем у складу са Законом, може бити одређен за оператора са ЗТС на том тржишту.

Решењем из члана 62. Закона, Агенција ће одредити оператора са ЗТС на релевантном тржишту и одредити му одговарајуће обавезе, а сагласно члану 63. Закона. Наиме, одредбама чл. 63. до 71. Закона прописане су обавезе, које се могу одредити решењем, којим се и одређује оператор са ЗТС на релевантном тржишту. Ценећи, између осталог, и могуће препреке за развој тржишне конкуренције, које се у одсуству регулације могу јавити на овом тржишту, Агенција, на основу члана 63. Закона, може одредити „Телеком Србија“ а.д. следеће обавезе:

1. објављивања одређених података;
2. недискриминаторног поступања;
3. рачуноводственог раздвајања;
4. омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контроле цена и примена трошковног рачуноводства.

6.1. Објављивање одређених података

У складу са одредбама члана 64. Закона, Агенција ће одредити оператору са ЗТС обавезу објављивања одређених података која се посебно односи на:

- рачуноводствене податке,
- техничке спецификације,
- карактеристике мреже,
- услове понуде и коришћења (укључујући ограничења),
- рокове важења понуде и
- цене.

Агенција констатује да је „Телеком Србија“ а.д., као оператору који има значајну тржишну снагу на посматраном тржишту неопходно одредити обавезу објављивања одређених података, у облику Стандардне понуде за међуповезивање и приступ, посебно имајући у виду да овај оператор има и обавезу недискриминаторног поступања.

Стандардна понуда мора да буде јасно дефинисана и у довољној мери рашчлањена на појединачне компоненте како би оператор корисник велепродајне услуге оригинације

позива могао да користи и плаћа само за оне компоненте које су му потребне ради пружања услуге својим корисницима.

Стандардна понуда за међуповезивање и приступ обавезно треба да буде сачињена у складу са Правилником о минималном садржају, нивоу детаљности и начину објављивања стандардних понуда, односно да садржи следеће елементе:

- 1) Опис услуга које су предмет стандардне понуде за међуповезивање, примену и важење стандардне понуде, услове и начин наручивања услуге, поступак преговарања, одредбе од посебног значаја (нпр. поверљивост информација, пословна тајна, заштита интелектуалне својине), и сл.;
- 2) Цене, начин и услове одржавања услуге, квалитет и ниво услуге која се пружа – SLA (*Service Level Agreements*);
- 3) Податке о мрежи и осталој инфраструктури који су неопходни за међуповезивање;
- 4) Податке о интерфејсима, сигнализационим и осталим протоколима, синхронизацији, као и о свим осталим техничким условима који су неопходни за међуповезивање;
- 5) Цене међуповезивања као и начин наручивања и преговарања око међуповезивања;
- 6) Тачке и начин међуповезивања и услове за водове преко којих ће се извршити повезивање са овим тачкама;
- 7) Начине обрачуна плаћања и наплате и инструменте осигурања;
- 8) Одговорност обе стране, разграничење међусобних одговорности и начин надокнаде штете.

Агенција констатује да би одређивање обавезе „Телеком Србија“ а.д. да објављује одређене податке било пропорционално и оправдано, јер би се тиме осигурало да он као оператор са ЗТС на релевантном veleпродајном тржишту нуди услуге другим операторима под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера. Обавеза објављивања одређених података омогућава операторима корисницима veleпродајне услуге оригинације позива да, на основу транспарентно објављених услова оператора са ЗТС, дођу до закључка да ли су дискриминисани ценама, условима и роковима.

Обавеза објављивања одређених података надовезује се на остале обавезе које има оператор са ЗТС на релевантном тржишту и чини их још ефикаснијим, што се нарочито односи на обавезу недискриминаторног поступања и обавезу омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава.

Без обавезе објављивања одређених података Агенција не би на одговарајући начин могла да прати да ли оператор са ЗТС на релевантном тржишту спроводи обавезу недискриминаторног поступања. Обавеза објављивања одређених података је додатна обавеза у смеру решавања препрека за развој конкуренције које су везане за дискриминацију на ценовној и неценовној основи, имајући у виду да је све облике дискриминаторног поступања могуће утврдити само онда када су транспарентно објављени услови под којима оператор са ЗТС нуди услуге на релевантном велепродајном тржишту.

Обавеза објављивања одређених података допуњује обавезу рачуноводственог раздвајања. Примена обавезе објављивања одређених података има за циљ да укаже на антиконкурентске активности и препреке за развој конкуренције која се односе на праксу унакрсног субвенционисања, дискриминацију на ценовној основи и праксу препознату као ценовно истискивање маргине профита, те да допринесе њиховом решавању.

Стандардна понуда за међуповезивање је подложна изменама, у складу са технолошким изменама и променама на тржишту, па оператор са ЗТС може сам да иницира њену измену. Уколико стандардна понуда за међуповезивање не одговара условима на тржишту и предвиђеним обавезама, Агенција може да захтева њену измену.

Агенција констатује да обавеза објављивања одређених података не би представљала додатно оптерећење за „Телеком Србија“ а.д., а да би истовремено операторима корисницима пружила транспарентан увид у услове пружања велепродајне услуге и тиме допринела обезбеђивању конкуренције на релевантном тржишту.

6.2. Недискриминаторно поступање

У складу са одредбама члана 65. Закона, оператор са ЗТС је дужан да другим операторима пружа услуге под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

Агенција констатује да ће бити оправдано одредити „Телеком Србија“ а.д. као оператору са ЗТС на велепродајном тржишту оригинације позива, обавезу недискриминаторног поступања, којом би се обавезао да:

- осигура једнаке услове (пре свега у погледу цена, рокова и информација) при истим околностима за све операторе кориснике који пружају исте услуге;
- пружа услуге и податке операторима корисницима под истим условима и уз исти квалитет услуге који обезбеђује за сопствене потребе, потребе повезаних лица или партнера;
- доставља Агенцији уговоре закључене на основу стандардне понуде за међуповезивање (интерконекију) у року од осам дана од дана потписивања истих.

„Телеком Србија“ а.д. када решењем буде одређен као оператор са ЗТС на релевантном тржишту, у одсуству регулације би могао да спроводи активности везане за пружање услуге оригинације позива, дискриминаторне у погледу услова, цена, квалитета, које би, стога, представљале препреку за развој делотворне конкуренције.

Агенција констатује да „Телеком Србија“ а.д., као оператор са ЗТС, може да користи различите механизме, засноване на ценовној и неценовној основи, како би отежао (или чак учинио немогућим) улазак на тржиште и рад оператора корисника који су му у исто време и конкуренција. Из тих разлога, Агенција закључује да би било оправдано да се у том случају „Телеком Србија“ а.д. одреде обавезе недискриминаторног поступања.

Такође, „Телеком Србија“ а.д. може операторима корисницима да обрачунава услуге оригинације позива по вишим ценама у поређењу са ценама које нуди за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица, чиме умањује профите и истискује конкуренцију (операторе кориснике) са релевантног тржишта. Ово понашање је препознато у пракси и означава се као ценовно истискивање маргине профита.

Поред механизма преношења значајне тржишне снаге на основу цена, „Телеком Србија“ а.д. може да примењује и антиконкурентске тактике одуговлачења, ускраћивања информација и инсистирања на неоправданим захтевима. Ове активности доводе у неравноправан положај операторе кориснике, чиме се спречава развој делотворне конкуренција.

„Телеком Србија“ а.д. ће бити у обавези да достави Агенцији уговоре закључене на основу стандардне понуде за међуповезивање и приступ у року од осам дана од дана закључивања истих. Захваљујући овој обавези, Агенција ће бити у могућности да, увидом у уговоре о међуповезивању и приступу са различитим операторима корисницима и упоређивањем истих, утврди да ли „Телеком Србија“ а.д. поштује обавезу недискриминаторног поступања и да ли услуге пружа под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе. Да нема ове обавезе, Агенција не би могла да реагује на одговарајући начин.

Обавеза недискриминаторног поступања и обавеза објављивања одређених података (форми стандардне понуде) се међусобно допуњују, на шта указује одредба члана 64. став 2. Закона. Према одредби наведеног члана Закона, оператор са ЗТС коме је одређена обавеза недискриминаторног поступања дужан је да, на захтев Агенције, у року од 60 дана од пријема захтева, сачини и објави стандардну понуду за међуповезивање и приступ.

Агенција констатује да обавеза недискриминаторног поступања не би представљала додатно оптерећење за „Телеком Србија“ а.д., с обзиром на то да не узрокује додатне трошкове и нове процедуре, док ће Агенцији пружити упоредив увид у понашање

оператора са ЗТС, према свом малопродајном делу и према операторима корисницима велепродајне услуге оригинације позива.

6.3. Рачуноводствено раздвајање

Агенција ће решењем из члана 62. Закона, када одреди „Телеком Србија“ а.д., као оператора са ЗТС на релевантном тржишту истом, у складу са чл. 63. и 66. Закона одредити и обавезу рачуноводственог раздвајања, која се односи на одвојено рачуноводствено праћење пословних активности у вези са пружањем велепродајне услуге оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији од осталих малопродајних и велепродајних услуга.

У складу са Правилником о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране оператора са значајном тржишном снагом у области електронских комуникација, „Телеком Србија“ а.д. ће бити дужан да припреми и достави извештај о раздвајању рачуна успеха и ангажоване имовине по свим врстама тржишних услуга у роковима дефинисаним наведеним правилником .

Такође, „Телеком Србија“ а.д. ће бити у обавези да на захтев Агенције достави велепродајне и интерне трансферне цене, ради утврђивања постојања неоправданог унакрсног субвенционисања, као и да, такође на захтев Агенције, омогући увид у закључене уговоре, рачуноводствене податке, укључујући и податке о приходима оствареним на тржишту. Агенција је овлашћена и да те податке објави уколико би се тиме допринело развоју делотворне конкуренције, водећи рачуна о томе да битно не угрози пословање оператора.

6.4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава

У складу са одредбама члана 67. Закона, у случају да се утврди да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање од стране оператора са ЗТС, спречило развој конкуренције на малопродајном нивоу или угрозило интересе крајњих корисника, Агенција може оператору са ЗТС да одреди обавезу омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава, тако да се удовољи оправданим захтевима других оператора за приступ и коришћење одређених елемената мреже и припадајућих средстава оператора са ЗТС.

На основу дела анализе који говори о препрекама које оператор са ЗТС може да поставља одбијањем договора или ускраћивањем приступа, Агенција констатује, да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање, од стране оператора са ЗТС који контролише неопходну инфраструктуру, спречило развој конкуренције на малопродајном нивоу што би на крају угрозило интересе крајњих корисника. Поред тога, Агенција закључује да оператор са ЗТС може да користи и остале механизме спречавања конкуренције на ценовној и неценовној основи, како би

отежао, или чак учинио немогућим, улазак на тржиште и рад осталих оператора на релевантном тржишту.

Из наведених разлога Агенција констатује да би оператору са ЗТС, у складу са одредбама члана 67. став 3. Закона, требало одредити да:

- 1) омогући другом оператору приступ одређеним елементима мреже и припадајућим средствима, укључујући приступ пасивним мрежним елементима који су повезани са пружањем veleпродајне услуге оригинације позива, и да своју мрежу функционално прилагоди како би други оператор могао да користи услугу оригинације позива;
- 2) преговара у доброј вери са оператором који захтева приступ за услуге међуповезивања и да, у одговарајућем року, одговори на сваки разуман захтев за приступ оператору који захтева veleпродајну услугу оригинације позива;
- 3) не укида већ одобрени приступ елементима мреже и припадајућој инфраструктури;
- 4) омогући слободан приступ техничким интерфејсима или другим кључним технологијама неопходним за пружање услуге оригинације позива;
- 5) омогући колокацију, односно други облик заједничког коришћења припадајућих средстава;
- 6) пружи услуге потребне за обезбеђивање интероперабилних услуга за повезивање крајњих корисника, укључујући и услуге интелигентних мрежа
- 7) омогући приступ системима оперативне подршке или сличним софтверским системима, ради обезбеђивања лојалне конкуренције у пружању услуга електронских комуникација;
- 8) обезбеди међуповезивање мрежа и припадајућих средстава;
- 9) обезбеди приступ повезаним услугама, попут услуга базираних на подацима о идентитету, локацији и доступности корисника.

„Телеком Србија“ а.д., када решењем из члана 62. Закона буде одређен за оператора са ЗТС, ће имати обавезу да преговара у доброј вери са оператором који захтева приступ за veleпродајну услугу оригинације позива с циљем да се у разумном року одговори на захтев. У одсуству ове обавезе, „Телеком Србија“ а.д би могао да искористи своју значајну тржишну снагу и да спроводи тактике одуговлачења, тако да не одговори на разуман захтев за приступ оператору кориснику у одговарајућем року.

„Телеком Србија“ а.д. ће бити у обавези да, на сваки оправдан захтев за међуповезивање у сврху коришћења услуга оригинације позива, оствари то међуповезивање најкасније у року од осам дана од дана подношења захтева. Утврђивањем рока, „Телеком Србија“ а.д. ће бити спречен да одуговлачи са међуповезивањем и тиме користи своју значајну тржишну снагу на релевантном тржишту.

Приликом оцењивања оправданости захтева за приступ, „Телеком Србија“ а.д. треба да се руководи принципом недискриминације и техничким могућностима сопствене мреже. Такође, „Телеком Србија“ а.д. не може приликом оцењивања оправданости захтева за међуповезивање од оператора да захтева услове и радње који су у супротности са обавезама које има оператор са ЗТС.

Обавеза да се не укида већ одобрено међуповезивање, односи се на сигурност коју оператор корисник мора да има у односу на коришћење велепродајне услуге оригинације позива. Укидање већ одобреног међуповезивања за услугу оригинације могло би да доведе до штете и повећања трошкова оператора корисника, што би угрозило његову конкурентност, а „Телеком Србија“ а.д. би преношењем значајне тржишне снаге на повезано малопродајно тржиште био у повлашћеном положају у односу на конкуренцију.

„Телеком Србија“ а.д. ће, када решењем из члана 62. Закона буде одређен за оператора са ЗТС на релевантном тржишту, бити у обавези да обезбеди заједничко коришћење свог простора, коришћење инфраструктуре и остале комуникационе опреме, а нарочито ће бити обавезан да оператору кориснику омогући линије за приступ до тачака међуповезивања. Без ове обавезе „Телеком Србија“ а.д., оператору кориснику би било веома тешко (у неким случајевима и немогуће) да користи услугу оригинације позива.

Одређивање обавезе „Телеком Србија“ а.д. да омогући приступ и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава било би оправдано и пропорционално. Уколико „Телеком Србија“ а.д., када решењем из члана 62. Закона буде одређен за оператора са ЗТС на релевантном тржишту не би имао ову обавезу, оператори корисници би отежано користили велепродајну услугу оригинације позива и били би ограничени у ширини пружања услуга, што би се на крају одразило на развој ефикасне конкуренције и на интересе крајњих корисника.

6.5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства

У складу са одредбама члана 68. Закона, Агенција ће решењем утврдити обавезу контроле цена и примену трошковног рачуноводства приликом формирања цена услуга у оквиру релевантног велепродајног тржишта оригинације позива у јавну телефонску мрежу на фиксној локацији. „Телеком Србија“ а.д. ће, као оператор са ЗТС на релевантном тржишту бити у обавези да формира цене услуга на том тржишту које су трошковно засноване и у потпуности у складу са Правилником о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране оператора са значајном тржишном снагом у области електронских комуникација. У одређеним случајевима, Агенција ће моћи да примени и друге методе контроле цена уколико се утврди да је цена заснована на трошковном принципу значајно већа од цене упоредивих услуга код осталих оператора у земљи и окружењу.

„Телеком Србија“ а.д., као оператор са ЗТС, који ће као такав бити одређен решењем Агенције и коме ће бити одређена обавеза примене трошковног рачуноводства, мораће да сноси терет доказивања да цене његових услуга произлазе из трошкова, укључујући повраћај улагања по разумној стопи и биће дужан да, на захтев Агенције, достави детаљно оправдање својих цена.

Начин примене трошковног рачуноводства у циљу контроле цена дефинисан је Правилником о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране оператора са значајном тржишном снагом у области електронских комуникација.. Такође, Агенција ангажује независног ревизора ради годишње провере усклађености трошковног рачуноводства оператора са ЗТС са прописаним начином примене трошковног рачуноводства, а извештај независног ревизора се објављује на Интернет страници Агенције.

Уколико цене оператора са ЗТС нису засноване на трошковном принципу (оператор треба да оправда своје цене, а Агенција да потврди да су трошковно оријентисане), Агенција може у складу са одредбом члана 68. став 3. тачка 1. Закона, приликом утврђивања цена узети у обзир цене на упоредивим тржиштима као и малопродајне цене оператора са ЗТС, тако да се обезбеди ефикасност, одржива конкуренција и добробит потрошача.

7 ЗАКЉУЧАК

У поступку дефинисања тржишта утврђено је да релевантно тржиште оригинације позива из јавне телефонске мреже на фиксној локацији обухвата позиве према бројевима из исте мреже и према бројевима који припадају другим мрежама у земљи и иностранству.

Анализом критеријуми за оцену појединачне значајне тржишне снаге утврђено је да на veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији „Телеком Србија“ а.д. има значајну тржишну снагу.

На основу закључака анализе критеријума за оцену значајне тржишне снаге оператора и могућих препрека за развој тржишне конкуренције, које, у одсуству регулације, могу да се јаве на овом тржишту, Агенција ће решењем из члана 62. Закона одредити „Телеком Србија“ а.д. за оператора са ЗТС на релевантном тржишту, и одредити му обавезе сагласно члану 63. Закона, и то:

1. Објављивање одређених података - стандардна понуда за међуповезивање и приступ;
2. Недискриминаторно поступање;
3. Рачуноводствено раздвајање;
4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства.

Обавезе на veleпродајном нивоу које ће наведеним решењем бити одређене „Телеком Србија“ а.д. као оператору са ЗТС су неопходне и за подстицање конкуренције на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи, као и на малопродајном тржишту јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.